

การแสดงที่วังมัจฉะสถาน

นางสาวสุดารัตน์ กัลยา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทยศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2540

ISBN 974-635-835-9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MUNGKLASATARN DANCE AND DANCE DRAMA

MISS SUDARAT KANLAYA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Dance

Graduate School

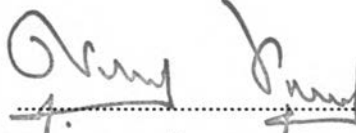
Chulalongkorn University

1997

ISBN 974-635-835-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การแสดงที่วังมัจฉะสถาน
โดย นางสาวสุภารัตน์ กัลยา
ภาควิชา นาฏยศิลป์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง ของ
การศึกษิตตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุภวัฒน์ ชุตินวงศ์
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุภวัฒน์ ชุตินวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์จรรยา นงแสงวิเชียร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์สวภา เวชสุรภัย)

.....กรรมการ
(อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

สุदारัตน์ กัลยา การแสดงที่วังมั่งคละสถาน(MUNGKLA SATARN DANCE AND DANCE
DRAMA) อ.ทิปรีक्षा : รศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 163 หน้า.
ISBN 974-635-835-9

พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมกล (พ.ศ.2435-2500)ทรงเป็นพระราชনীคคา
ในรัชกาลที่ 4 ทรงอภิเษกสมรสกับพลโทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรี
ราเมศวร์ ทรงมีพระโอรส 3 พระองค์ ภายหลังพระสวามีสิ้นพระชนม์ เสด็จพระองค์หญิงฯ ทรงย้ายมา
ประทับที่วังมั่งคละสถาน ริมถนนสุขุมวิท ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานทูตสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

เสด็จพระองค์หญิงฯทรงสนพระทัยในนาฏยศิลป์และดุริยางค์ของไทย และโปรดจัดการแสดงต่างๆ
ขึ้นตลอดพระชนม์ชีพ ทรงจัดการแสดงครั้งแรก ณ วังมั่งคละสถาน เป็นโขนเฉลิมวันประสูติในปี พ.ศ.2485
ต่อมาทรงตั้งคณะชุนาฏดุริยางค์ศิลป์ขึ้น เพื่อแสดงเป็นประจำในวังโดยอาศัยสถานที่ต่างๆ ในวังเป็นฉาก และ
จัดการแสดงตามที่ต่างๆ ในโอกาสสำคัญๆ เช่น งานฉลองเปิดหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจาก
การแสดงตามแบบแผนเดิมของไทยแล้ว เสด็จพระองค์หญิงฯได้ทรงประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ในเรื่องเครื่อง
แต่งกายและฉาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงคิดแบบละครขึ้นใหม่ชนิดหนึ่งเรียกว่า ละครพูดสลักร่า ละครของ
พระองค์มีคนดูจำนวนมาก และมีทุกระดับชั้น คณะชุนาฏดุริยางค์ศิลป์แสดงอยู่ 15 ปี มีการแสดงอยู่ 4
ประเภท คือ โขน ละครต่างๆ ร่าเบ็ดเตล็ด และการแสดงเบ็ดเตล็ดมีผู้แสดงทั้งผู้มีบรรดาศักดิ์และสามัญชน
นักแสดงหลายคนเริ่มอาชีพที่นี่ และหลายคนได้รับอิทธิพลจากที่นี่และมีชื่อเสียงอยู่จนปัจจุบัน

ครั้นเสด็จพระองค์หญิงฯ สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2500 พระนามชื่อคณะและสิ่งที่พระองค์
สร้างเสริมไว้ให้แก่วงการนาฏยศิลป์ไทยก็จางหายไป และถูกลืมเลือน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเปรียบเสมือน
บันไดขั้นแรกที่ค้นพบการแสดง ณ วังมั่งคละสถาน อีกครั้ง ในฐานะเป็นหน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์
นาฏยศิลป์ไทย

ภาควิชา.....นาฏยศิลป์.....
สาขาวิชา.....นาฏยศิลป์ไทย.....
ปีการศึกษา.....2540.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

C880063 : MAJOR THAI DANCE
KEY WORD:

SUDARAT KANLAYA : MUNGKLA SATARN DANCE AND DANCE DRAMA.
THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SURAPONE VIRULRAK, Ph.D. 163 pp.
ISBN 974-635-835-9

Her Serene Highness Princess Chalermketr Magala. (1892-1957) was a grand-daughter of King Rama IV. She was married to HRH. Prince Lopburi and had three sons. After the death of her husband, HSH. moved to her new palace, Mungkla Satarn, on Sukumvit Road which is now the Embassy of the Republic of the Philippines. HSH. was very fond of Thai theatre, dance and music and had been producing performances throughout her life. At the palace, she began her productions with khon in 1942 for her birthday. Later, she established a troupe called Chu Nat Durinyanga Silp to perform various kinds of Thai theatre forms. Her troupe performed regularly at her palace as an outdoor theatre using corners of the palace as the scenery. The troupe occasionally performed elsewhere on auspicious occasions such as the opening of Chulalongkorn University auditorium. Beside traditional performances, she introduced some new innovation in costumes and scenery. She also created a new genre called Lakon Pood Slaap Ram or spoken drama with dance to the Thai audience. Her audience were from all walks of lives and many of them were frequent goers to her plays. The troupe produced regular performances for about fifteen years including Khon, Lakon of all styles, dance and skid shows. Throughout these years, many performers were social elites and many of these actors and actresses made their debut or were influenced by her productions and became well established later on. However, since her death in 1957, her name, her troupe and her contribution to Thai theatre were gradually disappeared and finally forgotten. This thesis seems to be the very first step to rediscover them as another page of the Thai theatre and dance history.

ภาควิชา..... นาฏยศิลป์.....

สาขาวิชา..... นาฏยศิลป์ไทย.....

ปีการศึกษา..... 2540.....

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาการแสดงที่วังมัจฉาสถาน ซึ่งอยู่ในความดูแลของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมงคลฉบับนี้ ผู้วิจัยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและตำรา รวมทั้งได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสองกลุ่ม

กลุ่มแรก ได้ข้อมูลจากพระญาติวงศ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมงคล ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ ท่านผู้หญิงอุบล ยุคล ณ อยุธยา ท่านหญิงปัทมนรังษี เสนาณรงค์ ท่านหญิงมาลินีมงคล อมาตยกุล ท่านหญิงจันทจรจรัสศรี ไพบลย์เลิศ หม่อมบัวทอง ยุคล ณ อยุธยา ผู้วิจัยขอขอบพระทัยท่านที่ได้กล่าวพระนามข้างต้น ที่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติวังมัจฉาสถาน วิธีจัดการแสดง และวิธีแสดง

กลุ่มที่สอง ได้ข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะผู้เคยร่วมแสดง และผู้ชม ท่านเหล่านี้ได้แก่ อาจารย์สินีนาฏ โทธิเวส อาจารย์รามพ โทธิเวส อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ อาจารย์สถาพร สนทอง อาจารย์ทองสุข ทองหลิม อาจารย์เจริญศรี ศาสตร์วิไล อาจารย์อาภรณ์ ผละนัค คุณสมพงษ์ พงศ์มิตร คุณสมควร กระจ่างศาสตร์ คุณวันทนี จารุจินดา คุณนรา วนิชเวทินทร์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาจากทุกท่านที่กล่าวนามมาแล้วในข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์และอาจารย์สวภา เวชสุรภัย อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

อนึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากหลายท่านที่มีได้เอื้อนามจึงขอกราบขอบพระคุณในความช่วยเหลือครั้งนี้ด้วย และหากการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่พระคุณของครู อาจารย์ บิดา มารดาที่อบรม สั่งสอน และทุก ๆ ท่านที่เป็นกำลังใจในความสำเร็จของการวิจัยฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช-ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1-5
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1-2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	2
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	2-4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
คำจำกัดความ.....	4-5
2 ความเป็นมาในเบื้องต้น.....	6-18
พระประวัติพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหิรัญเฉลิมเขตรมงคล.....	6-8
วังมั่งคละสถาน.....	9-15
ความเป็นมาของการแสดงที่วังมั่งคละสถาน.....	15-17
สรุป.....	17-18
3 การแสดงที่วังมั่งคละสถาน.....	19
1. การแสดงโขน.....	19-28
1.1 วัตถุประสงค์.....	19
1.2 ผู้แสดง.....	19-21
1.3 การฝึกซ้อม.....	21
1.4 ผู้ชม.....	21
1.5 สถานที่แสดง.....	22
1.6 เวที ฉาก แสง เสียง และอุปกรณ์ประกอบฉาก.....	22
1.7 ท่ารำ.....	23

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.8 ตอนที่ใช่แสดง.....	23
1.9 คนตรีและเพลง.....	23-24
1.10 วิธีการแสดง.....	24
1.11 เครื่องแต่งกาย.....	24-26
1.12 การแต่งหน้า.....	26
1.13 การจัดการ.....	27
2. การแสดงละคร.....	29
2.1 สถานที่แสดง.....	29
2.2 คนตรีและเพลง.....	29
2.3 วิธีการแสดง.....	30
2.4 เครื่องแต่งกาย.....	30
2.5 ประเภทละครเรื่องและตอนที่ใช่แสดง.....	30-48
2.5.1. ละครดีกัคำบรรพ์.....	31-41
2.5.2 ละครพันทาง.....	41-45
2.5.3. ละครพูด.....	46-48
2.5.4. ละครเสภา.....	48
2.5.5. ละครพูดสลับริา.....	48
3. การแสดงรำเบ็ดเตล็ด.....	48-52
3.1 วัตถุประสงค์ของการแสดง.....	48
3.2 โอกาสที่ใช่แสดง.....	49
3.3 ผู้แสดง.....	49
3.4 วิธีการแสดง.....	49
3.5 ทำรำและรำที่ใช่แสดง.....	49
3.6 เครื่องแต่งกาย.....	49
4. การแสดงเบ็ดเตล็ด.....	53-55
4.1 วัตถุประสงค์.....	53
4.2 โอกาสที่ใช่แสดง.....	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ผู้แสดง.....	53
4.4 วิธีการฝึกซ้อม.....	53
4.5 สถานที่แสดง.....	53
4.6 เรื่องที่ใช้แสดง.....	54
4.7 คนตรีและเพลง.....	54
4.8 วิธีการแสดง.....	54
4.9 การแต่งกายและเครื่องประดับ.....	54
สรุป.....	55-58
4 บทละครพูดสลักรำ เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์.....	59-73
1. ที่มา	
1.1 แรغبันดาลใจของเสด็จพระองค์หญิงฯ ที่ทรงนิพนธ์บทละคร	59
1.2 ที่มาของบทละครพูดสลักรำ เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์.....	60
2. บท	
2.1 เนื้อเรื่องย่อ เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์.....	61-65
2.1 ลักษณะบทละคร.....	65-74
3. องค์ประกอบการแสดง.....	75-92
3.1 โอกาสที่ใช้แสดง.....	75
3.2 การฝึกซ้อม.....	75
3.3 วิธีแสดง.....	76
3.4 ทำรำ.....	76-88
3.5 ฉาก แสง เสียง.....	89
3.6 ผู้แสดงละคร.....	90
3.7 การแต่งกาย.....	91
3.8 การแต่งหน้า.....	91
สรุป.....	91-92
5. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	93-97
รายการอ้างอิง.....	98-100

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก.....	101-158
ภาคผนวก ก ลายพระหัตถ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตร์มงคล	102-111
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับการแสดง ณ วังมัจฉะสถาน.....	112-124
รายชื่อผู้แสดง ณ วังมัจฉะสถาน.....	113-122
ผู้ชมการแสดง ณ วังมัจฉะสถาน.....	122
ผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการแสดง ณ วังมัจฉะสถาน.....	122-124
ภาคผนวก ค ภาพการแสดง ณ วังมัจฉะสถานในอดีต.....	125-153
ภาคผนวก ง ประวัติผู้ศึกษา.....	154-155